

ЖІНКИ-АТЛЕТИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ, ЯК ПРОПАГАНДА РОЗВИТКУ ГИРЬОВОГО СПОРТУ

Тарас КИРИЧЕНКО, Костянтин ПРОНТЕНКО

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

Постановка проблеми. Дослідження історії жіночого атлетичного спорту кінці ХІХ – на початку ХХ століття становить глибоку науково-практичну цінність. Саме в цей період набувають широкої популярності виступи професіональних атлетів з силовими номерами у цирках, в Росії створюються перші спортивні організації, приватні гуртки і клуби та відбувається швидкий розвиток силових видів спорту, як атлетика (вправи з штангою, гириями, гантелями) та усі види боротьби. Першими атлетами-чоловіками силовими вправами починають займатись й жінки, у виступах яких вправи з гириями посідають одне з чільних місць, що й визначило засади розвитку жіночого гирьового спорту на декілька наступних десятиліть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія проблеми жіночого гирьового спорту не має наукової розробки. На сучасному етапі вона представлена низкою наукових публіцистичного характеру, присвячених в основному історії розвитку гирьового спорту взагалі, без акцентування уваги на ролі у ньому жінок-атлетів. Помітний внесок у дослідження історії гирьового спорту зробили Ю.В. Щербина, В.С. Рассказов, М. Аптекарь [1, 2, 3]. Спробу висвітлити місце жінок-атлетів у світовому атлетичному спорті здійснив Ю. В. Шапошников, однак в його дослідженнях переважає фактичний матеріал [4, 5, 6].

Таким чином, до останнього часу дослідники залишали поза належною увагою такі важливі аспекти проблеми, як матеріальні умови розвитку жіночого атлетичного спорту кінця ХІХ – початку ХХ століття, технічна сторона виконання вправ з гириями, роль жінок-атлетів у пропаганді гирьового спорту.

Мета роботи. Всебічне висвітлення особливостей розвитку жіночого атлетичного спорту в означений період та його впливу на популяризацію гирьового спорту. Відповідно до цього завданнями роботи є виявлення головних чинників, які впливали на розвиток жіночого атлетичного спорту в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, з'ясування місця та ролі жінок-атлетів у загальному процесі розвитку гирьового спорту.

Організація дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувались наступні методи дослідження: ретроспективний аналіз літературних джерел та історичний метод.

Результатів дослідження та їх обговорення. На межі ХІХ та ХХ століть в Росії та багатьох країнах світу спостерігається всезагальне захоплення атлетичним спортом. Саме в ті часи за словами Ю.В. Шапошнікова в Росії відбувався «атлетичний бум». Фотографії ведучих атлетів розміщувались у вітринах магазинів, друкувались в газетах та журналах, їхніми іменами рекламувались товари, на теми досягнень та рекордів силачів велися дебати нарівні з політичними. Не меншою популярністю користувались виступи жінок-атлетів. Жінки виступали як в чемпіонатах боротьби, так і з атлетичними номерами, до яких інтерес публіки був значно більший [5].

Проте керівництво країни не турбувалося про фізичний розвиток населення. І хоча за ініціативою прогресивних представників російської громадськості почали створюватись атлетичні гуртки та клуби, атлетичний спорт в Росії розвивався без державної матеріальної допомоги. Тому спортсмени вимушені були ставати професіональними атлетами, виступаючи на аренах цирків, на ярмарках та естрадах, у садах, театрах тощо [3].

Жінки-атлети, не маючи можливості приймати участь у любительських змаганнях (тогочасна система силових видів спорту цього не передбачала), в якості професіональних атлетів виступали з силовими номерами перед публікою у цирках. Вони демонстрували силу самими різними способами: виконували вправи з ваговими гирями та штангами, розривали залізні ланцюги та колоди карт, гнули підкови, піднімали на платформах людей, носили на собі вагу тощо.

За своєю популярністю жінки-атлети могли конкурувати з геркулесами-чоловіками. Так, найсильнішою жінкою Росії кінця XIX – початку XX ст. спеціалісти називають Марину Лурс (дійсне прізвище Лоорбер) [5], [6]. В деяких працях дослідників зустрічається ім'я Марія Лоорс [1]. Естонська силачка, учениця ентузіаста важкої атлетики Адольфа Андрушкевича, першого тренера Г. Луріха та Г. Гаккеншмідта, почавши тренуватись в 1903 році, вже через чотири роки виступала з атлетичними номерами та приймала участь в чемпіонатах з боротьби. Марина легко жонглювала двохпудовими гирями, виконувала жим лежачи з вагою 64 кг, штовхала штангу вагою 81,9 кг, виривала 49 кг. На плечах на коромислі носила двох-трьох чоловіків, лежачи на спині, вона 32 рази вижимала ногами двох чоловіків на легкій штанзі (загальна вага – 184 кг) [6], [7, с. 66-67].

Особливої уваги заслуговує трюк Лурс, коли вона лежачи на спині, на піднятих ногах утримувала дев'ять чоловіків на перекладені. А 27 серпня 1913 року вона встановила новий рекорд – втримала 13 чоловіків, загальною вагою понад 900 кг (для порівняння: один з найсильніших професіональних атлетів кінця XIX ст. Артур Саксон тримав на ногах 1065 кг) [5]. Також одним із коронних номерів Марії була демонстрація сили пальців. Скріпивши руки перед собою, вона пропонувала чоловікам їх роз'єднати. Навіть декільком чоловікам рідко вдавалось це зробити [1, с.22].

Із повідомлення, розміщеному в журналі «Геркулес» за 1913 дізнаємось: «Лурськ. Серед циркових номерів, особливу увагу звертає до себе Марія Лурс. Чудово виконує такі номери, які під час доброму чоловіку-атлету». Пропагандист важкого спорту І.В. Лебедев говорив про Лурс наступне: «Хорошим вона стала номером» – працює як Геркулес старого доброго цирку. Кожен трюк закінчений, кожен рух дихає розумінням сили, і в той же час фігура Марини Лурс не тільки не загубшала, а навіть дивує своїми м'якими пластичними лініями... Нехай же в тих містах, де з'являється на циркових аренах Лурс, підуть подивитись на неї міські дами, щоб побачили дочку Єви, по праву горду за свою силу та гармонію форм» [5].

Великим успіхом у публіки користувались силові номери бельгійської спортсменки «Атлети» (цирковий псевдонім Анни Грюффелен) (1868-1947). Жінка-атлетка виступала в трупі силових акробатів з чоловіком та трьома дочками.

Серед силових номерів «Атлети»: поштовх штанги двома руками вагою 95 кг, жим однією – 48,8 кг, жонглювання двохпудовими гирями, розривання ланцюгів, піднімання на долоні витягнутої руки цеглини вагою 19,6 кг [3, с. 391], [5]. Крім того вона носила на плечах на легкій штанзі чотирьох чоловіків та з трьома чоловіками на плечах танцювала вальс. В 1901 році, стоячи на помості, підняла на лямках платформу вагою 100 кг кіннями та вершниками [5], [6].

У 30-річному віці «Атлета» мала наступні антропометричні дані: зріст – 176 см, вага – 73,2 кг, об'єм грудної клітини – 102 см, талія – 68 см, стегно – 61 см, біцепс – 38 см, передпліччя – 30 см, шия – 38 см [3, с. 392].

Не менш популярна була англійська атлетка «Міс Вулкана» (Кетті Робертс). Батьківщині про Кетті Робертс ходили легенди. Якось на вулиці Брістола Кетті побачила, що коні, які сказились, мчать кеб без кучера, в якому сидить дитиною. Кетті кинулась на зустріч коням та повисла на віжжях. На допомогу люди та кеб було зупинено. А одного разу, коли до неї в кишеню заліз зачіп, вона стиснула його руку, й покірного, привела в поліцейську дільницю [5].

З особистих рекордів Робертс особливої уваги заслуговує викручування (з відхиленням тулуба) однією рукою гирі вагою 58,8 кг [5].

Відомою атлеткою була Євгенія Вермке, яка проходила завдання, тримаючи однією рукою штангу вагою 24,5 кг, на якій повисав її партнер (вага більше 100 кг) [5].

Користувалась популярністю також й дочка знаменитого чемпіона з боротьби Карла Абса-1 – Анна Абс. Поряд з атлетичними номерами на виступі вона викручувала однією рукою гирю вагою 68,4 кг [5].

Австрійська силачка Катерина Бромбах, дочка німецької атлетки, вважалась найсильнішою жінкою в світі. По помосту, який лежав у Кетті Бромбах грудях, проходив загін в одязі римських легіонерів. В 1904 році вона встановила рекорд – викрутила правою рукою гирю вагою 75 кг. Штовхала двома руками штангу вагою 100 кг. Виступаючи часто зі своїм чоловіком – атлетом, вона брала участь у застиглому в солдатській стійці, за ступні й легко піднімала над головою [1, с. 74].

Антропометричні дані Катерини: зріст-176 см, вага-88 кг, біцепс-38 см [5].

Італійка Белла Джина (Монтанья) демонструвала ефектний трюк з зарядженою холостим зарядом зброєю вагою 104 кг Монтанья клала собі на плече. В час пострілу спортсменка стояла не ворухнувшись [5]. Виконуючи борцівський трюк, вона утримувала на грудях дошку з десятьма дорослими чоловіками. Показуючи силу рук, одним рухом рвала руками колоду гральних карт (110 шт.) [1, с. 74].

В 1902 році в журналі «К спорту!» було розміщене повідомлення про Трефілову-Бубнову, яка, маючи особисту вагу 52 кг, вижала штангу вагою 54 кг [5].

Заслуговує уваги й рекорд російської силачки Лінди Беллінг, встановлений в 1913 році – «викидання» (ривок без підсиду) однією рукою штанги вагою 34 кг [5].

Великою популярністю користувалась українська атлетка із Нікопольського повіту Геркулес – Агафія Родіонівна Завидна (1884–1934). Вона легко вижала двоохпудові гирі на мізинцях, виконувала «карусель» з живою вагою (двохпудовою легкою штангою на плечах, на якій розміщується кілька чоловік). По помосту, встановлювався на її грудях, проїжджав фаєтон з пасажирами. Також на її плечах розбивали молотом десятипудовий камінь (163 кг) [1, с. 22], [6, 9].

Агафія не тільки виконувала оригінальні вправи з гирями, але й брала участь у борцовських поєдинках з чоловіками, з яких нерідко виходила переможцем. Один раз вона боролась з І.М. Піддубним. Іван Максимович дав високу оцінку майстерності атлетки [1, с. 22], [9].

Чемпіонкою світу з боротьби була також українка з Гнівані (Тиврівського повіту Вінницької обл.) Марія Ковач [10, с. 11].

В історії атлетики відомі також й імена Педжи Кнаак, Кароліни Бауман, Жюльєт Блатт та багатьох інших атлеток Австрії, Германії, Росії, Англії, Франції, Італії та

Слід зазначити, що саме гирі були одним із невід'ємних атрибутів виступів жінок-атлетів кінця XIX – початку XX століття, що й сприяло популяризації гирьового спорту.

В 1905 році в Москві вийшов посібник Ф.І. Ольшаника «Упражнения с гирями для лиц обоего пола». В 20-х роках XX ст. вийшла книга датчанина І.П. Мюллера «Моя система для дам» [5].

Після Жовтневої революції була закладена радянська система фізичної культури, що заборонила існування професійного спорту, і обумовила тим самим виключення жіночого атлетичного спорту. Не зважаючи на короткий період існування виступи жінок-атлетів з силовими номерами у цирку представляли собою приклад для наслідування, приваблювали до занять з обтяженнями широкі верстви населення. На той час це було найефективнішою пропагандою спорту. Не одне покоління перших російських спортсменів та тренерів прийшло у великий спорт саме завдяки своєму захопленню цирковими виступами, в тому числі й жіночими.

Лише на початку XXI ст. жінки знову взяли за гирі. Перший чемпіонат України з гирьового спорту серед жінок відбувся 12-14 жовтня 2001 року у м. Южному, Одеської області. 11-12 жовтня 2003 року у м. Вентспілс (Латвія) відбувся перший чемпіонат світу серед жінок [2]. Змагання з гирьового спорту серед жінок проводяться у трьох вагових категоріях (60, 70 та понад 70 кг), вправа – ривок гирі вагою 16 кг кожною рукою, при цьому дозволяється один перехват. Результат рахується по сумі підйомів, виконаних кожною рукою. Час на виконання вправи – 10 хвилин. Відповідно до нормативної таблиці, спортсменка може виконати спортивний рядок від III до Майстра Спорту України. Гирьовий спорт став досить популярним серед жіночої половини людства. Про це свідчить участь у Чемпіонаті Світу 2005 року, який відбувся 11-13 листопада у Москві, представниць таких країн, як Україна, Росія, Латвія, Литва, Німеччина, США. На цих змаганнях вперше в історії гирьового спорту дві українські спортсменки стали чемпіонами світу: Черепаха Любов Запоріжжя, вагова категорія 70 кг, результат – 240 підйомів) та Ваніна Катерина (Полтава, вагова категорія понад 70 кг, результат – 239 підйомів).

Висновки

Поява жіночого атлетичного спорту зумовлена всезагальним захопленням силовими вправами, що демонструвались атлетами у цирках, на ярмарках, естрадах, та в балаганах, які набули особливої популярності в країнах світу в XIX столітті. Атлетичний спорт в дореволюційній Росії, в тому числі й жіночий, народився та розвивався без державної допомоги. Головним чином він розвивався за рахунок доходів від платних видовищних виступів. Змагань у силових вправах серед жінок-атлетів у сучасному розумінні не існувало. Рекорди у вправах з обтяженнями (гирями) встановлювались без дотримання єдиних правил виконання вправ, без медичного контролю та без урахування вагової категорії. Виступи жінок-атлетів кінця XIX – початку XX століття були ефективною пропагандою сили, здорового способу життя та спорту взагалі, а також сприяли популяризації гирьового спорту.

На сьогодні, не зважаючи на труднощі, які існують у спорті, жіночий гирьовий спорт розвивається, провідні спортсменки України досягають значних успіхів на престижних міжнародних змаганнях, продовжуючи традиції, закладені жінками-атлетами в кінці XIX – на початку XX століття. Наше дослідження не претендує на новизну та має дискусійний характер.

Література

1. Щербина Ю.В. Гирь восхитительный полёт. – К., 1998. – 118 с.
2. Рассказов В.С. Удаль молодецкая (История гиревого спорта). – Рыбинск, 2003. – 34 с.
3. Аптекарь М.Л. Тяжелая атлетика. Справочник. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 415 с.
4. Шапошников Ю. Силовые трюки // Физкультура и спорт. – 1989. – № 4. – С. 34-35.
5. Шапошников Ю. На арене женщины-атлеты // Наука и жизнь. – 1990. – № 5. – С. 116-117.
6. Шапошников Ю. Белый танец с кавалерами на плечах // Спортивная жизнь России. – 1997. – № 2. – С. 54-55.
7. Медведев М.Н., Чеховской Д.Я. Богатырь Якуба. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 127 с.
8. Сорокин С. Атлетизм: первые конкурсы и чемпионы // Спортивная жизнь России. – 2005. – № 3. – С. 16-18.
9. Племянница прославленной украинской богатыри Агафьи Завидной собирается разыскать гири своей тети, в которых та хранила... золото и бриллианты // Факты. – 2003. – №143. – 9 авг.
10. Золоті сторінки олімпійського спорту / За ред. Івана Федоренка. – Е. Олімпійська література, 2000. – 191 с.

ЖІНКИ-АТЛЕТИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ПРОПАГАНДА РОЗВИТКУ ГИРЬОВОГО СПОРТУ

Тарас КИРИЧЕНКО, Костянтин ПРОНТЕНКО

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди

Анотація. Жінки-атлети кінця ХІХ – початку ХХ століття, як пропаганда розвитку гирьового спорту. Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди. В статті розглянуто актуальні питання історії виникнення жіночого атлетичного спорту, висвітлено рекорди жінок-атлетів у силових вправах, а також досліджено роль та місце жінок-атлетів у загальному процесі розвитку та популяризації гирьового спорту.

Ключові слова: гирьовий спорт, жінка-атлет, рекорд.

ЖЕНЩИНЫ-АТЛЕТЫ КОНЦА ХІХ – НАЧАЛА ХХ ВЕКА КАК ПРОПАГАНДА РАЗВИТИЯ ГИРЕВОГО СПОРТА

Тарас КИРИЧЕНКО, Константин ПРОНТЕНКО

Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет им. Г. Сковороды

Аннотация. В статье рассмотрены актуальные вопросы истории возникновения женского атлетического спорта, освещены рекорды женщин-атлетов в силовых упражнениях, а также исследована роль и место женщин-атлетов в общем процессе развития и популяризации гиревого спорта.

Ключевые слова: гиревой спорт, женщина-атлет, рекорд.